

7. FM 20-32. Mine/countermine operations. Headquarters, Department of the Army Washington, DC Marine Corps Combat Development Command Quantico, 2020. Pp. 517. URL: <https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/FM%2020-32%20W%20CH%201-4.pdf>. (дата звернення: 31.03.2026).

8. Тимчасова настанова з інженерного забезпечення Збройних Сил України: наказ НГШ–ГК ЗС України від 25.06.2019 № 230. Київ, 2019. 151 с.

9. Міщенко В. С., Данилов Д. Д. Роль та місце БПЛА під час нарощення системи інженерних загороджень – Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-технічної конференції (Львів 15-16 травня 2024 р.). Львів : НАСВ, 2024. 490 с. С. 375.

10. Харун О., Ковальов Г., та ін. Методичні рекомендації начальнику інженерної служби прикордонного загону щодо планування інженерного забезпечення бою за стандартами НАТО. *Збірник наукових праць НАДПСУ ім. Богдана Хмельницького* № 3(92). 2023. С. 232–244.

КУПРІЯНОВА АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА
курсант 3 навчальної групи 2 навчального курсу
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МОРОХОВСЬКИЙ МИКОЛА ЛЕОНІДОВИЧ
доцент кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правильне військове командування є критично важливим для успішного ведення бойових дій, ефективної оборони держави та захисту особового складу в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Воно потребує високого рівня військової дисципліни, чіткого дотримання субординації та беззаперечного виконання наказів у підрозділах. Саме тому відповідальність військовослужбовців слід розглядати не лише як правову категорію, а й як важливий елемент системи військового управління. Вона забезпечує порядок, координацію дій, боєздатність підрозділів і підвищує ефективність функціонування Збройних Сил України [1].

Військова дисципліна є основою організованості та керованості збройних сил. Вона забезпечує чітке дотримання принципу єдиноначальності, неухильне виконання наказів і розпоряджень командирів [5], а також злагодженість дій між підрозділами [6]. Без належного рівня дисципліни навіть найсучасніше озброєння і добре розроблені плани операцій не можуть бути ефективно реалізовані.

Військовий злочин (військове кримінальне правопорушення) – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене військовослужбовцем, військовозобов'язаним або резервістом під час проходження зборів, яке порушує встановлений порядок проходження військової служби (стаття 401 Кримінального кодексу України) [3]. Такі дії підривають військову дисципліну, ускладнюють або унеможливають виконання бойових завдань.

Важливим є чітке розмежування військових злочинів і дисциплінарних проступків. Вони відрізняються за ступенем суспільної небезпечності, характером порушення та тяжкістю наслідків [8]. Дисциплінарний проступок – це менш тяжке порушення, яке не містить ознак

кримінального правопорушення [4]. Правильне розмежування має велике значення для командирів, адже дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення – від накладення дисциплінарного стягнення до притягнення до кримінальної відповідальності. Помилки у кваліфікації можуть призвести як до безкарності серйозних порушень, так і до надмірної криміналізації незначних проступків. У системі військового управління застосовуються різні види юридичної відповідальності, які доповнюють один одного.

Дисциплінарна відповідальність регулюється Дисциплінарним статутом Збройних Сил України [4]. Вона дає змогу командирам оперативно реагувати на порушення, підтримувати порядок, виховувати особовий склад і запобігати новим правопорушенням. До дисциплінарних стягнень належать: зауваження, догана, сувора догана, попередження про неповну службу відповідність, пониження в посаді або військовому званні, позбавлення чергового звільнення тощо.

Адміністративна відповідальність настає за правопорушення у сфері загальних правил поведінки відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення [2]. Водночас для військовослужбовців у більшості випадків вона замінюється дисциплінарною.

Кримінальна відповідальність є найсуворішим видом відповідальності та застосовується за найбільш суспільно небезпечні діяння, передбачені Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України (статті 401–435-1) [3]. До таких злочинів належать: непокора, невиконання наказу, опір начальнику, погроза або насильство щодо нього, самовільне залишення військової частини, дезертирство, ухилення від служби, а також незаконне заволодіння військовим майном.

В умовах воєнного стану кримінальна відповідальність набуває особливого значення [7]. Такі дії, як непокора, невиконання наказу, самовільне залишення частини або дезертирство, безпосередньо підривають принцип єдиначальності. Це може призвести до зриву бойових завдань і зниження боєздатності підрозділів. Законодавство України передбачає сувору відповідальність за такі злочини: самовільне залишення військової частини понад три доби карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років, дезертирство – від п'яти до дванадцяти років позбавлення волі [3].

Водночас у бойових умовах застосування відповідальності ускладнюється. На це впливають стрес, обмеженість інформації, швидка зміна обстановки та психологічний тиск. Крім того, надмірна суворість покарання може негативно вплинути на моральний стан військовослужбовців.

Для підвищення ефективності системи відповідальності доцільно вдосконалювати законодавство, підвищувати рівень правової підготовки військовослужбовців, впроваджувати сучасні методи управління персоналом, покращувати процедури розслідування правопорушень та посилювати профілактичну роботу [7]. Військовослужбовці повинні усвідомлювати, що відповідальність є не лише покаранням, а й необхідною умовою підтримання дисципліни, порядку та ефективного виконання завдань із захисту держави.

Отже, військова дисципліна та відповідальність військовослужбовців за військові правопорушення є взаємопов'язаними елементами системи військового управління. Вони безпосередньо впливають на її ефективність і здатність виконувати поставлені завдання в умовах сучасної війни. Їх правильне застосування сприяє підвищенню боєздатності підрозділів і зміцненню обороноздатності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14>

5. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14>

6. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 550-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-14>

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

8. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.

ЛЮЦЕПЕРНЮК МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ

курсант 232 навчальної групи, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

БОРОВСЬКИЙ ВІТАЛІЙ СТЕПАНОВИЧ

викладач кафедри прикордонної служби, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ТАКТИКА ДІЙ ПРИКОРДОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ У РАЗІ ЗАГОСТРЕННЯ ОБСТАНОВКИ НА ДІЛЯНЦІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Загострення обстановки на ділянці відповідальності прикордонного підрозділу є одним із найбільш складних і відповідальних випробувань для особового складу та командирів усіх рівнів. Збройна агресія російської федерації проти України актуалізувала потребу в переосмисленні тактичних підходів до організації оборони та охорони державного кордону в умовах реальних бойових загроз.

Поняття «загострення обстановки» охоплює широкий спектр ситуацій: від різкого збільшення кількості порушень державного кордону та провокаційних дій до безпосереднього збройного нападу на прикордонні наряди, застави та відділи. Кожна з цих ситуацій вимагає адекватної тактичної відповіді, заздалегідь відпрацьованої в ході навчань і закріпленої у відповідних планах дій.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду (Корнієнко М. В., Паламарчук О. С., Treverton G. F.) дозволяє виділити кілька ключових тактичних принципів, якими керуються прикордонні підрозділи в умовах загострення обстановки [2, 224 с].

Принцип завчасної підготовки передбачає розроблення детальних планів дій на випадок різних сценаріїв загострення ще в мирний час. Плани включають схеми посилення охорони, порядок виклику резервів, маршрути евакуації поранених, схеми взаємодії з підрозділами Збройних Сил та іншими силовими структурами.

Принцип ешелонованої оборони реалізується через створення системи опорних пунктів і спостережних постів, які перекривають найбільш імовірні напрямки прориву. Відповідно до сучасних тактичних підходів, перший ешелон здійснює безпосередню охорону рубежів, другий – забезпечує вогневу підтримку та маневр резервами, третій – організовує тилове і технічне забезпечення.